

ראש חודש שבט

בשבעים לשון, ולא עשה כן תיכף ל- אחרי מ"ת? ועוד זאת, וכי מפני "חשש אולי אינם כולם בעלי לשון הקודש" הוצרך משה להטריח את כל בני ל- שמוע פירוש כל התורה בכל שבעים לשון!

יש שכתבו⁹ "שמפני שראה משה רבינו ע"ה שישאל יגלו לבין שבעים אומות לפיכך באר אותה בשבעים לשון שבאיוה מקום שישאל יבואו ילמדו באותו לשון".

וגם תירוצ זה דורש ביאור, דכיון שדבר זה אינו נוגע לפועל עד שיגלו ישראל בין שבעים אומות – למה הוצרך משה רבינו ללמד כ"ז – כל התורה שבעים פעמים כל פעם בלשון אחרת ושרוב בני ככולם לא הבינו אותן בכלל, וכמחז"ל שאפילו בסנהדרין רק אחדים¹⁰ הבינו – ולא סמך על חכמי ישראל בדורות שיהי צורך בכך.

א. "ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש ג' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמרי", ואמרו רז"ל: – הובא בפרש"י¹¹ – "בשבעים לשון פירשה להם".

וצריך ביאור – בשביל מה הוצרך משה רבינו לפרש את התורה לישראל¹² בשבעים לשון?

בלבוש כתב, "דחשש אולי אינם כולם בעלי לשון הקודש ולא הבינוהו כלום, דודאי עם רב כזו שהם יותר מששים רבוא יש בהם בעלי לשונות הרבה, לכך אמר רש"י בשבעים לשון, כלומר כיון שחשש שמא יש בהם בעלי שאר לשונות. . . ודאי הוצרך לפרש להם בכל השבעים לשונות דהי מינייהו מפקת שמא מאותו לשון שישאר שלא לפרש יש בהם והם לא יבינוהו".

אבל לכאורה פירושו צע"ג, דאם משה רבינו חשש מזה, למה המתין עד עתה, בסוף ארבעים שנה, לפרש את התורה

(9) בבאר בשדה על פרש"י שם, דאחר שבאו לעבר הירדן שכבר כבש סיחון ועוג היו האומות באין להתגייר (וראה רש"י נצבים כט, י) שנפל פחדם על כל העמים והם לא היו מכירים לשה"ק לכן הוצרך משה לכאר התורה בע' לשון.

ולהעיר משטמ"ק [ח'] המיוחסים להריטב"א (ירושלים, תשמ"ז) לברכות (יג, א) בשם הראב"ד, דהמ"ד (שם) דכל התורה כולה בכל לשון נאמרה ס"ל דכשמשנה למד תורה לישראל, "לפי שהיו בהם גרים משאר לשונות. . . ה' מלמדה לכאור"א ב' לשונו". אבל לכאורה גם לפי צ"ל שיש חידוש בהא שבסוף שנת הארבעים פירשה להם בשבעים לשון.

(10) הובא באמרי שפר על פרש"י תבוא כו, ח.
(11) ראה סנהדרין יז, ריש ע"ב וברש"י שם.
תוד"ה וידועים מנחות סה, א.

- (1) דברים א, ג, שם, ה.
- (2) ב"ר פמ"ט, ב. וראה תנחומא דברים ב.
- (3) דברים שם, ה.
- (4) ל' רש"י.

- (5) ברש"י סוטה (לה, ב ד"ה היאך למדו אוה"ע) ש, לא נצטוו לכותבה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא ה' לנו מהיכן ללומדה" (וראה גם רד"ק יהושע ח, לב).
- (6) שהרי בני דברו בלה"ק, כמחז"ל (מכילתא בא יב, ו. ועוד) שלא שינו את לשונם. וראה רד"ק תהלים קיד, א.
- (7) על פרש"י דברים שם.
- (8) ראה פרש"י בא (יב, לח) שה"ע רב – תערובות אומות של גרים.

ב. ויש לומר הביאור בזה:

ידוע מ"ש הרמב"ן¹² אודות לשון הקודש, "שדברי התורה והנבואות וכל דברי קדושה כולם בלשון ההוא נאמרו... הוא הלשון שהקב"ה... מדבר בו"; ועפ"ז, כיון שענינה של תורה הוא – תורת ה', אשר נתן לנו את תורתו¹³, לכן, ה"צ"ל לכאורה לימוד התורה בלשון הקודש דוקא, הלשון, שהקב"ה... מדבר בו".

ולא רק בנוגע לתורה שבכתב, שגדרה הוא – כשמה – הכתב, דיוק האותיות לא חסר ולא יתיר, כפי שניתנה מפי הגבורה (ועד שהקריאה בתושב"כ (אע"פ שאינו מביין) נחשבת לימוד התורה¹⁴), הרי ודאי שמקום לומר שקריאת תורה שבכתב היא דוקא בלשון הקודש¹⁵ (הלשון שבה ניתנה מפי הגבורה¹⁶).

אלא אפילו בנוגע לפירוש התורה וכללות תושבע"פ, הגם שלכאורה נוגע ההבנה (שלכן אם אינו מביין מה שלומד "אינו נחשב לימוד כלל"¹⁷), מ"מ, הרי הרהור לאו כדיבור דמי¹⁸, ויש כמה דינים החלים על הדיבור בדתי¹⁹ (גם ב-

תורה שבע"פ), כמו האיסור לדבר בד"ת כשהוא ערום (משא"כ הרהור מותר)²⁰; פסק אדה"ז²¹ שאין מברכים ברכות התורה על הרהור בד"ת אלא רק על דיבור דת"ת, ועוד.

וכיון שגם תושבע"פ היא, מעט ה"ז²², תורת ה' – מקום לומר, שהשם וגדר ד"דברי תורה" חל רק על דיבורים שהם בלשון שהקב"ה מדבר בו, היינו לה"ק²³.

וזה היתה פעולת משה רבינו, שע"י שהוא פירש את התורה בשבעים לשון – חל שם, "תורה" על דברי תורה הנלמדים ע"י בני" בשאר לשונות²⁴. דהגם שאין זה

ובפרטיות – אנציקלופדי' תלמודית שם ס"ג, ס"ו, ס"ז. וש"נ.

(20) שו"ע אדה"ז א"ח ס"ס עה.

(21) שו"ע א"ח ס"כ. וראה גם ה' ת"ת שם ס"ב, ש, אינו יוצא בלימוד זה (בהרהור לחוד) י"ח מצות ולמדתם אתם".

(22) ל' הרמב"ם ה' תשובה פ"ג ה"ח (וראה כס"מ שם שקאי גם על הכופר בפירושה. וכן מפורש בפיה"מ הקדמה לפ' חלק יסוד הח' בסופו). וראה לקמן ס"ה.

(23) ובשטמ"ק שבעה ע"ה 16, דלמ"ד (ברכות שם) "כל התורה כולה בלשון הקודש נאמרה" – משה ה' שונה להם בלשון הקודש, ואין אדם יוצא ידי והגית בו אלא בלשון הקודש". וראה גם מאירי שם (אבל גם למ"ד זה לכאורה חל גדר ד"ד, דברי תורה" גם על עניני תורה הנלמדים בכל לשון ונקרא ת"ת).

(24) ועדמ"ש התוס' ברכות שם, בנוגע לפר' שיות המחייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור... מקרא בכורים כו' שמצוה בתורה לקרותו, שטעם המ"ד שנאמרין בכל לשון לפי שבכל לשון נאמרה בסני' שכל דבור ודבור שה' יוצא מפי הקב"ה ה' מתחלק לשבעים לשון" (שבת פת, ב. שמו"ר ספכ"ח. וראה תוס' הדר זקנים ע"ה"ת יתרו כ, ב).

והצורך גם בפירוש התורה לשבעים לשון ע"י משה רבינו – כ: (א) קול הקב"ה (שנחלק לע' לשון) ה' רק דעשה"ד, ומשה פירש כל התורה כולה לשבעים לשון. (ב) ועיקר: כיון שכל עניני

(12) תשא ל, יג. וכ"ה בכמה ספרים – ראה בארוכה אגרות קודש אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ח"ב ע' תתטז ואילך. וש"נ.

(13) כנסת ברכות התורה.

(14) ה' ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב.

(15) ראה אוה"ת תבוא (כ"ד ו) ע' ב'שצד.

(16) ראה תוד"ה כל (סוטה לג, רע"א) בשם הרי"ח. רשבי"א לברכות (יג, א) בשם רב האי גאון. שטמ"ק ברכות שם בשם הראב"ד. – וראה לקמן הערה 24.

(17) ה' ת"ת שם ס"ג, וכ"כ בשו"ע שלו א"ח

ס"ג ס"ב – ממג"א שם סק"ב.

(18) טוש"ע (וידאדה"ז) א"ח ס"י סב. ה' ת"ת שם ס"ב. ועוד. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך הרהור כדיבור. וש"נ.

(19) ראה נ"כ טוש"ע שם ושם ס"י פה.

מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נא-
מר למשה מסיני. וכן בענין זה, שחלות
שם תורה על דברי תורה הנאמרים
בשבעים לשון יכולה לבוא רק ע"י משה.

ג. עפ"י יש לבאר עוד ענין שמצינו
בנוגע לתרגום התורה בשבעים לשון –
שלאחרי שפירש משה רבינו את התורה
בשבעים לשון, צוה, "משה"י וזקני ישראל
את העם . . ביום אשר תעברו את הירדן
גו' והקמות לך אבנים גדולות גו' וכתבת
על האבנים את כל דברי התורה הזאת
באר היטב, ואמרו רז"ל – והובא ב-
פרש"י – "בשבעים לשון", והיינו ש-
נוסף ע"י שפירש להם התורה בשבעים
לשון בעל פה, צוה"י שיכתבו את התו-
רה בשבעים לשון.

וע"פ משנתל מובן הטעם ששניהם
צ"ל: הנהגה הרמב"ם"י פי' שהכתיבה
היתה, "בכתיבת כל אומה מאלו האומות".
ונמצא שאין החילוק בין הא ד"בע' לשון
פירשה להם" וכתיבת התורה בע' לשון
רק אם הי' זה בע"פ או בכתיב, אלא גם
כשהמדובר הוא רק בלשון האומות או

הלשון שהקב"ה מדבר בו, מ"מ חל ע"י
הגדר דדברי תורה, וכשאדם מוציא מפיו
עניני תורה בלשונות האומות, הי'
מוציא מפיו "דברי תורה" (ואסור לדברם
קודם ברכת התורה, וכו').

[ויש לומר, שמעין זה מצינו גם ב-
תורה גופא, שיש בה מלשונות העמים,
כמו²⁶: "יגר שהדוּתא", "טוטפות" ועוד –
שהטעם שתיבות אלו נכללו בתורה
(שהיא כולה "מפי הגבורה"), הוא כדי
שתחול קדושת התורה על תיבות אלו,
שע"י נעשו לשונות האומות מוכשרים
„להעביר“ על ידם דברי תורה, ומעין
זה נמשך בכללות הלשונות כאשר לומ-
דים בהם תורה].

והטעם שענין זה נעשה ע"י משה
רבינו דוקא הוא, כי כל עניני תורה
נמסרו לבני ע"י משה דוקא, "משה קבל
תורה מסיני", ועד שאמרו חז"ל ד"כל

תורה באים לישראל ע"י משה רבינו (כדלקמן
בפנים), לכן גם ענין זה הי' צ"ל (גם) ע"י משה
רבינו. ולהעיר משטמ"ק שבהערה הקודמת, שהלשון
שבני לומדים בה תורה תלוי באיזו לשון לימדם
משה.

25) לא רק בלשון ארמי [שניתנה מסיני – רמ"א
אה"ע ר"ס כח. וראה רש"י קידושין מט, סע"א.
שו"ע אדה"י א"ח סרפ"ה ס"ב. ועוד. וראה בארוכה
לקו"ש חכ"א (ע' 447 ובהערות שם. וש"נ). וע"ד
החסידות ראה אה"ת לניח ע' תתקד] – אלא באיזו
לשון שהיא משבעים לשון.

26) ויצא (לא, מז), בא (יג, טז), ואתחנן (ו, ח) –
וכפשוטות לשון רש"י שם.

אבל בשל"ה (תט, ב. הובא באה"ת ואתחנן ע'
שכו) ש"תיבות הנ"ל הם להיק ונכללו בלשון יוני או
בכתפי או באפריקי. ע"ש.

27) וי"ל שע"י ניתן הכח להכניס בכ"ד ספרי
קודש הפרקים בדניאל, עזרא (וכי"ב) שהם בלשון
ארמי (דלא כתיבות הנ"ל בחומש, שלפי השל"ה הם
תיבות בלתי, כבהערה הקודמת).

28) ריש מ"א אבות.

29) ראה מגילה יט, כ. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד.

שמור"ר רפמ"ז. ועוד. – וראה הנסמן בלקו"ש ח"ט
ע' 252 הערה 20, 21.

30) תבוא כז, א"ב. שם, ח.

31) משנה סוטה לב, סע"א.

32) תבוא שם, ח.

32*) ולפי דרז"ל בגמ' סוטה שם (לה, ב.
מתוספתא שם פ"ח, ד) "ג' מיני אבנים היו, א'
שהקים משה כו' ואתאי באר באר" (ובתשב"ץ ח"א
סנ"ג (ועוד) גרים בגמ' "מה להלן באבנים אף כאן
באבנים" – גם משה רבינו עצמו כתב כל התורה
כולה על אבנים (תשב"ץ שם. וראה גם עיון יעקב
לע"י סוטה שם. מנחת ביכורים לתוספתא שם. –
ובאוה"ת ויצא (כרך ה' – תתסא, ב) ד"בסוטה . .
משמע דפי' משה באר שכתב את התורה על האבנים
בשבעים לשון].

33) פיהמ"ש סוטה שם.

מחמשה חומשי תורה שמשו, "מפי עצמו" אמרו (ולא "מפי הגבורה") – והרי הלכה ברורה³³ היא ש, האומר שאין התורה מעם ה'. . אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו ה"ז כופר בתורה". ומפורש ברמב"ם³⁴ לענין "שמונה פסוקים שבסוף התורה" – "שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם".

ומבואר בזה ע"פ דברי התוס'³⁵, "משה מעצמו אמרם – וברוך הקודש", כלומר, שגם (קללות שב) משנה תורה ברוה"ק נאמרו והיו ככלל תורה שנאמרה "מפי הגבורה", אלא שב, "מפי הגבורה" יש כמה דרגות³⁶ (ולגבי "פי הגבורה" שבד' ספרים הראשונים, הרי "רוה"ק" שבמשנה תורה בגדר "פי עצמו" ייקרא, וכדלקמן סעיף ה).

וצריך ביאור: כיון שגדרה של תורה שבכתב (חמשה חומשי תורה) הוא ש- כולה "מפי הגבורה" (ובזה שונה היא מגביאים וכתובים שגם הם נאמרו ו- נכתבו בנבואה או ברוה"ק, אבל אינם בכלל אותה דרגא של "מפי הגבורה" כמו תורת משה³⁷) – א"כ למה נכללו בתורה שבכתב גם דברי משה שנאמרו (רק) "ברוה"ק", ועד שלגבי ד' ספרים הראשונים הם בגדר "מפי עצמו"?

ויש לומר הביאור בזה:

טות תו"ש מילואים לפ' משפטים (כרך יט) סליג פ"ב. ושא"נ.

(39) רמב"ם הל' תשובה פ"ג הל' ע"פ סנהדרין צט, ב). וראה רמב"ן בהקדמתו לפ' עה"ת. ועוד.

(40) הל' תפלה פ"ג הל' ה'.

(41) מגילה שם.

(42) כן צריך לפרש לשיטת התוס'. משא"כ לפי תירוצים אחרים המובאים בתו"ש שם. ואכ"מ.

(43) ראה באורכה הקדמת האברבנאל לנביאים הראשונים בחילוק בין תורה נביאים וכתובים.

רק³⁸ בכתב האומות. והם שני הענינים ד, "פירשה להם" והכתיבה – שהם ב' פעולות, האחת שיהי' חל שם וגדר תורה על התורה הנלמדת בלשונות האומות, והשנית – שיהי' חל שם תורה על כתב האומות, שהספרים בעניני תורה שנכתבו בכתב האומות, ה"ה ספרי קודש³⁹ (שא- סור לנהוג בהם מנהג בזיון⁴⁰ כו').

ד. והנה לפי פשוטו, מדבר כתוב זה ("הואיל משה באר את התורה הזאת") ב- אמירת משנה תורה, שמוזה מובן, שפירוש התורה ע"י משה רבינו "בשבעים לשון" תוכנו קשור עם החידוש דמשנה תורה.

וע"פ הנ"ל יש לבאר השייכות ביני- הם, ובהקדם מרז"ל⁴¹, "קללות שבמשנה תורה . . משה מפי עצמו אמרו" (ודלא כאלו שבתורת כהנים (פ' בחקותי), ש- "משה מפי הגבורה אמרו"). וכבר נתבאר בכ"מ⁴², שכלל זה נאמר לא רק לענין "קללות שבמשנה תורה", אלא כל ספר משנה תורה אמר משה "מפי עצמו".

ובפירוש הדברים האריכו במפר- שים⁴³, דלכאורה איך אפ"ל על פסוק

³³ ובתו"ש למשנה סוטה שם, בכתב ולשון של ע' אומות. וראה לקו"ש כח"ד ע' 1 הערה 9.

³⁴ היינו ספרים בעניני תורה כו' (ולא קדושת כ"ד ספרי קודש). – וראה שו"ע אדה"ז א"ח ששל"ד סי"ב.

³⁵ ראה פתחי תשובה יו"ד סרע"א סק"כ (משו"ת חו"י סק"י). שו"ע אדה"ז שם.

³⁶ מגילה לא, ב.

³⁷ ראה זח"ג רסא, א. ש"ך עה"ת ואוה"ח ר"פ דברים. ועוד. ובאורכה אוה"ת ר"פ דברים.

³⁸ אברבנאל ריש דברים. ועוד. וראה בפר-

(*) ולהעיר מ"א בשטמ"ק ברכות שם (בדעת רש"י). דאי אמרינן ככל לשון נאמרה, אם כחובה בכל לשון היא קדושה ככלשון הקודש". שחאה ראוי לקרות בה בית הכנסת.

לארץ", וזהו גם הרמז בכך ש"מ' דורות ממשו רבינו עד רבי"ה שסידר המשניות" — ע"ד "מ' שנה שהמתינו (ישראל) לקבל תורה שבעל פה":

השייכות של משנה תורה לתורה ש- בעל פה מובנת ע"פ המבואר בכמה מקו- מות⁴⁴ בחילוק בין "פי הגבורה" שבד' ספרים הראשונים ו"פי הגבורה" שבמש- נה תורה, דספרים הראשונים נתגלו ע"י הקב"ה, אלא שהי' באמצעותו של משה, שהקב"ה שם את הדברים בפיו, ומשה הי' מעתיק בכתב, באופן שלא התערבה דעתו והשגתו של משה במסירת ה- דברים: משא"כ במשנה תורה, אף שגם הדברים שבמשנה תורה נאמרו⁴⁵ מפי הגבורה, מ"מ התגלות הדברים היתה ע"י משה, שמשו הי' מדבר מעצמו את דברי ה' אשר השיג בדעתו. והיינו ש- דברי הקב"ה נתלכשו בדעתו של משה (ולכן מסרם משה לבנ"י כאילו הי' אומ- רם, "מפי עצמ").

[ויתבאר עפ"י דברי הראב"ן⁴⁶ שפי' הא דאמרו חז"ל⁴⁷ ד"אפילו מאן דלא דריש סמוכים בעלמא במשנה תורה ד- ריש" — וטעמא משום דכל התורה מפי הגבורה נאמרה ואין מוקדם ומאוחר אבל משה שסידר משנה תורה פרשה אחר פרשה לא סידר אלא להדרש". וי"ל דכוונתו היא, שבד' ספרים הראשונים

ידוע מה שאמרו רז"ל⁴⁸ "מי איכא מי- די דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורי- תא, ופרש"י, ולא רמזה משה באורייתא, שהחומש הוא יסוד נביאים וכתובים וכו- כולם יש סמך למצוא מן התורה". ועפ"י י"ל, שכשם שלתוכן הדברים שבנ"ך, יש סמך למצוא מן התורה, כך הוא בנוגע לאופן התגלות הדברים שבנ"ך, שכדי שיחול עליהם שם "תורה", צ"ל "יסוד" להתגלות כזו בתורת משה עצמו.

כלומר: הענינים שבספרי נביאים ו- כתובים (שנתגלו ע"י נבואה ורוה"ק) אינם רק בגדר "דברי נביא" (וכיו"ב), אלא הם "תורה". שלכן הציוויים שבהם, חייבים אנו לקיים (לא (רק) מצד החיוב לשמוע אל דברי הנביא, אלא) מצד חיוב התורה לקיים, "דברי קבלה" (אלא שאין בהם אותו החומר כדברי תורה, חמשה חומשי תורה)⁴⁹. ויש לומר, שהיסוד לזה (שיחול על דברים שנתגלו ע"י נבואה או רוה"ק גדר "תורה") בתורת משה גופא, הוא משנה תורה, שנאמר (רק) "ברוה"ק", ומ"מ ה"ה חלק מתורת משה, "שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם".

ה. ובדרך זו יש לבאר גם דברי ה- זהר"ם⁵⁰ שמשנה תורה נק' "תורה שבע"פ" והיא מקורה של תושבע"פ [וכמבואר בספר מגלה עמוקות⁵¹ ש"ענין משנה תורה היא על סוד תורה שבעל פה שקיבלו ישראל בסוף מ' שנה בכניסתם

(48) כ"ה בגמ' ע"ש. וצ"ע, שהרי מ' דורות הם עד רב אשי (הקדמת הרמב"ם לס' היד).

(49) ראה זח"ג (ז, רע"א, רסה, א) "מפי הווא קול דאחיד ביי". וראה לקו"ת שה"ש כ, ג. אוה"ת אמור (כרך ג' ע' תתמ"א). דברים ע' ו. לקו"ש ח"ד ע' 1087 ואילך. ח"ט ע' 10 ואילך. — ועיין תפארת ישראל למהר"ל פמ"ג.

(50) סל"ד (הועתק בהגהות מהר"ב רנשבורג ליבמות ד, א).

(51) ברכות כא, ב. יבמות שם.

(44) תענית ט, א.

(45) ראה בפרשיות אנציקלופדי' תלמודית ערך דברי קבלה. ושי"ג.

(46) ח"ג רסא, א (וראה גם זח"א ר"פ ויצא קמו, ב — בסתרי תורה). ולהעיר מספרי דברים שם, ד"באר את התורה הוואת" כולל פירושי תושבע"פ — הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ.

(47) אופן רמו (הובא באוה"ת דברים ע' ו). וראה לקו"ת במדבר ט, ג. ועוד.

וזהו גם הטעם, שביחד עם אמירת משנה תורה – „בשבעים לשון פירשה להם“: כשם שע“י אמירת משנה תורה פעל משה שהשגת התורה של בן אדם (הלומד לפי כללי התורה) נעשית חלק מתורת ה' (וקודם שלומדים אותה חייבים לברך ברכת התורה, „אשר נתן לנו את תורתו“) – כך הוא בענין הלשון ש-לומדים בה תורה, ש„בשבעים לשון פירשה להם“ כדי שיחול גדר של תורה גם על לשון (שאינה לשון שהקב"ה „מדבר בו“, אלא לשון) עם ועם, לשונות בנ"א, כנ"ל בארוכה.

ו. ענין האמור שייך במיוחד לכ"ק מו"ח אדמו"ר – אשר יום ההילולא שלו חל בעשירי ל„עשתי עשר חודש“ (ב-עשירי בשבט) – שאחד מחידושי בענין גילוי פנימיות התורה (שבדורות האחרונים נתגלתה בתורת החסידות בכלל, ובתורת חסידות חב"ד בפרט) ה', שהש-תדל ביותר בענין תרגום ספרי ומאמרי פנימיות התורה בשבעים לשון⁵³, כדי שהמעיינות של פנימיות התורה יגיעו עד לחוצה ממש, גם לאלה שלא זו בלבד שאינם שייכים ללשון הקודש, אלא אפי"-לו לא ללשון אידיש⁵⁴.

שזו היתה נתינת כח ממנו, דגם כאשר מתרגמים עניני פנימיות התורה באותיות של לשון עם ועם, קדושים יהיו, ויש בהם המעלות של סתים דאורייתא, ש-מעוררים סתים דנשמתא, ומקשרים את האדם עם סתים דקוב"ה (כמבואר בזהר⁵⁵).

שהקב"ה שם דבריו בפיו של משה (מבלי התערבות דעתו והשגתו של משה), אין הכרח דאיכא טעם בשכלו דמשה בסמי-כות הדברים, ולכן לא דריש סמוכים. משא"כ במשנה תורה שהדברים וסדרן השיג משה בדעתו, ומעצמו ה' אומר את דברי ה' אשר השיג, א"כ בהכרח סדר הדברים מובן ומושג, ואיכא למדרש סמוכים – „לא סידר אלא להדרש“.

וע"פ הנ"ל (ס"ד) יש לומר, שהטעם שהוצרך להיות ענין כזה בתורת משה (שהתגלות הדברים תהי' באופן שבתחלה נתלכשו בדעתו והשגתו של משה רבינו) הוא – כי זהו ה"יסוד" לגדר תורה שבע"פ.

דהנה בנוגע לתורה שבע"פ מצינו דבר והיפוכו: מחד גיסא, התגלותה (מלבד הענינים שהם הלכה למשה מסיני ובאו בקבלה) היא ע"י בני ישראל, שהם המגלים עניני תורה שבע"פ, ע"י לימודם. ובזה מוכרחת דעתו והשגתו של לומד התורה: אבל לאידך, כל תוכן לימוד תורה הוא לגלות דבר ה'. כלומר: ה' הלכה תלו' (לא בהבנת האדם, אלא) שזהו רצונו ית', כי מהותה של תורה היא – חכמתו ית', אלא שהקב"ה מסר אותה לבני" שהם יגלו אותה ע"י הבנתם.

וכיון שכל הגדרים שבתורה צ"ל להם יסוד בתורת משה, לכן ענין זה – שיחול שם תורה („תורת ה'“) על דבר חכמה שנתגלה ע"י דעתו והשגתו של אדם נברא – בתורת משה, הוא במשנה תורה, שגם שם ישנם שני קצוות אלה, שהיא דבר ה' שנתלכשה בדעתו והשגתו של משה, ועי"ז שישנו גדר זה בתורת משה, נמשך כן גם בכללות תורה שבע"פ⁵².

(53) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 862 ואילך. חכ"ד ע' 10. ועוד. וראה לקו"ש ח"ג ע' 180.
(54) ראה תניא אגה"ק סכ"ה (קמא, א). וראה לקו"ש חכ"א (ע' 447 ואילך) במעלת לשון זו.
(55) ח"ג ע"ג, א (וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר ב„התמים“ (ח"ד ע' מח (קפט, ב) ואילך). אגרות קודש שלו ח"ג ס"ע תקלג ואילך.

(52) ראה גם לקו"ש ח"ט שם (ע' 12). וראה לקו"ש חט"ז ע' 208.

ומכאן למדנו הוראה למעשה, בעמדנו בראש חודש שבט (אשר בו „הואיל משה באר את התורה הזאת” בשבעים לשון), ובקירוב ליום ההילולא של כ”ק מו”ח אדמו”ר, שהשתדל בתרגום עניני פני-מיות התורה בשבעים לשון —

ואשר כאו”א מאתנו צריך לילך „ב-דרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס”ק 56 —

ובפרט שבשנה זו הוא ארבעים שנה להסתלקותו, והבטיחה תורה אשר באר-בעים שנה⁵⁷ נותן ה' לכם „לב”⁵⁸ לדעת

ועינים לראות ואזנים לשמוע”, וכמח-ז”ל⁵⁹ שאז קאים אינש אדעת’ דרבי’,

לעסוק בהפצת התורה בכלל, ובה-פצת פנימיות התורה במיוחד, גם לאותם הנמצאים בחוצה, עד שצריכים לפרש להם את התורה בשבעים לשון,

וע”י „יפוצו מעינותיך חוצה” קאתי מר דא מלכא משיחא⁶⁰, וייליכנו קוממיות לארצנו — כניסה לארץ⁶¹, בגאולה ה-אמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש”פ וארא — ר”ח שבט

— תשנ”ו, חש”מ)

(56) ל’ התניא אגה”ק סי’ זך.

(57) ולהעיר ממגלה עמוקות הג”ל (רס”ה) השייכות ד„באר את התורה הזאת” (ותורה שבע”פ) לשנת הארבעים דוקא. וראה אוה”ת ויצא (הג”ל הערה 32).
(58) תבוא כט, ג.

(*) תש”נ (שנת הו”ל של השיחה). המו”ל.

(59) ע”ז ה, ב. רש”י עה”פ.

(60) אגרת הבעש”ט המפורסמת (נדפסה בכתר שם טוב בתחלתו. ובכ”מ).

(61) כימי צאתך מארץ מצרים שנכנסו לארץ בשנת הארבעים דוקא (ראה זח”א קלו, סע”ב ב-מדרש הנעלם) „זמן גאולתם של ישראל בשנת ה-ארבעים הוא”.

בא

הדילוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, וכן ב- פסוק שלאח"י פירש "מדלג ה' מבתי ישראל לבתי מצרים שהיו שרויים זה בתוך זה", הרי משמע, שהקב"ה עבר מ- בית לבית, ואילו לפירוש הרא"ם הרי כל תוכן פרש"י זה הוא להיפך, שהקב"ה הלך רק "במבוי אחד בלבד", ולא בשאר מבואות, ופשיטא לא מבית לבית⁸.

יש מפרשים⁹, דקשה ל' מה שנאמר "בארץ מצרים" ולא "במצרים", דמשמע מזה שהקב"ה עבר בכל ארץ מצרים להכות "כל בכור בארץ מצרים", שדבר זה כביכול ה' צריך זמן רב ושה' גדולה, ומשה אמר כחצות הלילה אני יוצא¹⁰ דמשמע דבאותו רגע ה' מכת בכורות (בכל ארץ מצרים) . ועי' תירץ (רש"י) כמלך העובר ממקום למקום, ש- עובר בלי שהי' ועכבה כי אינו מתיירא מסכנת הדרכים בשדות ויערות . . כך הקב"ה בהעברה אחת וברגע אחד הכה כל בכור בארץ מצרים ולא הוצרך ל- התמהמה ולעבור רגע חצות הלילה ולכן

א. "ועברתי בארץ מצרים כלילה ה- זה", ופרש"י "ועברתי" – "כמלך העובר ממקום למקום ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין". ומקור הפירוש הוא ב- מכילתא, אלא ששם איתא רק "כמלך שעובר ממקום למקום", ורש"י מוסיף (ומפרש) – "ובהעברה אחת וברגע אחד כולן לוקין".

וצריך ביאור: א) איזה קושי בפשוטו של מקרא בא רש"י ליישב? ב) מהו פירוש המשל "כמלך העובר ממקום ל- מקום" ג) מהו פירוש דבריו "ובהעברה אחת כו"?

ברא"ם¹¹ מפרש, דכוונת רש"י לתרץ ייתור תיבת "ועברתי", וכוונת הדמיון למלך היא, "שמנהגו ללכת בדרך ישרה ואינו פונה מכאן ומכאן" במבואות העיר כך הקב"ה עבר בארץ מצרים במבוי אחד בלבד ובאותה העברה לקו בכורי מצרים בין אותן שהיו באותו מבוי ש- עבר בו בין אותן שהיו במבואות אחרות.

ופירושו צ"ע, שהרי בפסוק הקודם "פרש"י "הקרבן הוא קרוי פסח על שם

(7) יב, יג ד"ה ופסחת.

(8) במשמרת הקודש כאן, ד"רש"י הוקשה לו אומרו ועברתי שלא יצדק זה בנוגע למקום ב"ה לזה פירש מלך העובר ממקום למקום ר"ל דברה תורה כלשון בני אדם להשמיע את האזון כמלך העובר (וראה גם באר מים חיים, "אמר העברה דרך כבוד ומשל כו"). ואולי זוהי גם כוונת הרא"ם, דזה שכי' שהקב"ה עבר במבוי אחד בלבד אינו לגבי הקב"ה (שהרי מפורש שהי' עובר בכל ארץ מצרים, כנ"ל), אלא דוגמתו במשל המלך העובר ממקום למקום.

(9) נחלת יעקב בפרש"י כאן.

(10) פרשתנו יא, ד.

(1) פרשתנו יב, יב.

(2) עה"פ, וכן להלן יב, כג.

(3) ועד"ז בגו"א.

(4) בכמה מפרשים (באר מים חיים (לאחי ה- מהר"ל), הואיל משה (באר היטב). משמרת הקודש. ועוד) כתבו דהקושיא היא שלא שייך גבי השם העתקה ממקום למקום.

(5) כ"ה גם בהואיל משה כאן. ובנחלת יעקב העתיק מהרא"ם, "פונה לכאן ולכאן". ולכאורה כצ"ל.

(6) יב, יא ד"ה פסח.